

Haqq nazilər, üzülməz

Sovetlər birliyində münaqişələr dəfələrlə müxtəlif formalarda özünü göstərəcəyəm, qarşısı alınır. Lakin M.Qorbaçov hakimiyyətə gəldəndən sonra vəziyyət dəyişdi. “Böyük Ermənistan” yaratmaq xülyasında olan Ermənistan Respublikasının rəhbərliyi, millətçi qüvvələr, “Daşnaksütyun” partiyasının fəalları, kəşfiyyət orqanları Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərini gərginləşdirməklə separatizmə geniş meydan açdılar.

T.İsmayılov, Q.Cəfərov talanlar, yağınlar, qətlərlə nəticələnən kütləvi iğtişaşların təşkilində və yaxından iştirakında təşkiləndirildilər.

O dövrdə SSRİ Ali Məhkəməsinin sədri V.Terebilovun “Novoye vremya” jurnalında müsahibəsi çap olundu. Terebilov məhkəmə proseslərinə yuxarı orqanlardan, xüsusilə Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi aparatından təzyiqlər olduğundan şikayətlənirdi. O, tələb edirdi ki, məhkəmə müstəqil olmalıdır. Terebilov qeyd edirdi ki, hazırda SSRİ Ali Məhkəməsi Əhmədovun, Cəfərovun, İsmayılovun məhkəmə prosesinə baxır.

Beləliklə, yuxarıların təzyiqi nəticəsində məhkəmə heyəti obyektivliyini, humanizmini bir tərəfə qoyub, Əhmədovun təmsalında, nəyin bahasına olursa-olsun, “təşkilatçı” obrazı yaratmaq niyyətinə düşdü. “Moskovskiyevost” qəzeti 1988-ci il noyabr ayının 20-də yazırdı: “Vəkillər belə hesab edirlər ki, işin istintaqı tam aparılmayıb. Cinayətlərin təşkilatçıları üzə çıxarılmayıb, baş verməsinin səbəbləri və şəraiti aşkar edilməyib”. Buna baxmayaraq, 1988-ci il noyabr ayının 18-də SSRİ Ali Məhkəməsinin kollegiyası belə bir qərar çıxarır: “Cəfərovun və İsmayılovun cinayət materialları yenidən yoxlanılmaq üçün istintaqa qaytarılsın. Ə.Əhmədov ən ağır cəzaya layiq görülsün...”

Hadisələrin əsl təşkilatçısı isə 1959-cu il təvəllüdü, əvvəllər 3 dəfə məhkum olunmuş, üst-üstə 9 il 2 ay 13 gün azadlıqdan məhrumetmə cəzası çəkmiş qatı cinayətkar, milliyətçi erməni olan “Paşa” ləqəbli Eduard Qriqoryan idi. O, Albert və Ernis adlı daha iki qardaşı ilə birlikdə camaata soyuq silah kimi istifadə olunan armatur parçaları paylamışdır.

Eduard Qriqoryan ətrafına topladığı özünü cinayətə meyilli qonşuları ilə ümumi dil taparaq, onlara spirtli içki və insanda aqressivlik yaradan xüsusi həblər verib, quldurluq və soyğunçuluq etmək üçün yaxşı şansın yarandığını deyib və onları öz arxasınca Qarabağa erməni iddialarına qarşı çıxanların dinc mitinqinin keçirildiyi meydana aparıb. Orada özünü Qafandan gəlmiş azərbaycanlı kimi təqdim edərək, ermənilərin guya Qafanda dinc azərbaycanlı əhalini qırdıqlarını, özlərinin isə bir maşın meyit gətirdiklərini mitinq iştirakçılarına danışaraq, ermənilərdən intiqam almağa çağırıb. Onda burda yaşayan ermənilərin siyahısını və ünvanlarının olduğunu deyən Eduard ona qoşulmuş 100 nəfərə yaxın yeniyyətə və müxtəlif cinayətkar ünsürləri “Qarabağ bizimdir!”, “Erməniləri qırın!” kimi şüar və çağırışlarla “Qarabağ” (komitəsi) və “Krunk” (cəmiyyəti) təşkilatlarına pul verməkdən imtina etmiş ermənilərin yaşadığı mənzillərə istiqamətləndirib. O, talan və digər cinayətlərdə fəal iştirak etmiş və şəxsən 6 nəfər erməni qətlə yetirmişdir.

Qriqoryan hadisələr zamanı Marina və Karina Mejlumyanlar adlı erməni qızlarını da zorlayıb. Bütün bunlar məhkəmə istintaqı zamanı sübut olunsada, SSRİ Prokurorluğu əsl həqiqəti ört-basdır edib. Kütləvi iğtişaşlarda iştirak, zorlama, qətl, qarət, milli ədavətin qızışdırılması ittihadı ilə müəvəhinə olunan E.Qriqoryana cəmi 12 il cəza verilib.

Bundan sonra 6 nəfərin qətlinə iştirak etmiş Eduard Qriqoryanın məsuliyyətdən azad edilməsi üçün erməni millətçi təşkilatçıları və xüsusi-xidmət orqanları çox çalışıblar və buna da nail olublar. Təsədüfi deyil ki, bu qədər cinayət törətməsinə baxmayaraq, Qriqoryan Ermənistana göndərilib, sonra da azadlığa buraxılıb. Həmin dövrdə “Novoye vremya” jurnalı, “Moskovskiyevost” qəzeti və digər mətbu orqanlar Sumqayıt hadisələri ilə bağlı öz səslərini qaldırırsalar da heç bir nəticə olmayıb. Yazılarda istintaqın düzgün aparılmadığı, cinayətin kim tərəfindən törədilməsinin aşkar edilmədiyi açıq şəkildə qeyd olunub.

Ciddi araşdırmalar göstərir ki, bu hadisələrin əsl səbəbləri nə Sumqayıtla, nə də ki sumqayıtlılarla bağlı olmamışdır. Çünki vahid bir ailədə sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayan azərbaycanlılar, ermənilər və həmçinin digər millətlərdən olan sumqayıtlıların arasında hər hansı bir ictimai-siyasi, milli-etnik və ya dini mənsubiyyətlər zəminində heç bir ədavət olmamışdır. Sumqayıtda baş verən hadisələrin kökləri daha dərin, miqyası isə daha böyük olub və bu hadisələr iki millət arasında “xuliqanlıq” hərəkatlarından daha çox, qeyd etdiyimiz kimi, siyasi xarakter daşıyıb.

Sumqayıt hadisələrinə Dağlıq Qarabağ rakursundan baxmaq gərəkdir.

Hadisələrlə bağlı saxlanılanlar arasında müxtəlif millətlərdən olan adamlar - azərbaycanlılar, ermənilər, ruslar, yəhudilər və başqaları var idi. Sumqayıtda “xuliqanlıq” edənlərin arasında ermənilər tərəfindən satın alınmış ekstremist qruplar, cinayətkarlar, terrorçular, təxribatçılar, narkomanlar və spirtli içki düşkünləri çox idi. 30 nəfər isə ümumiyyətlə heç bir ictimai-faydalı eməklə məşğul olmamışdı (O dövrdə hamı işlə təminat olunurdu və işdən yayınma hallarına, bir qayda olaraq, yol verilmirdi).

Araşdırmalar zamanı aydın olub ki, E.Qriqoryan Sumqayıt hadisələrində ona rəhbərlik edən bir qrup erməni millətçilərinin və Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sifarişlərini yerinə yetirdikdən sonra Sumqayıt şəhərini tərk etmək əmrini almışdı. Lakin təsadüf nəticəsində hərbiçilər tərəfindən saxlanılıb və onu zərərçəkənlər tanıyıblar.

Belə nəticəyə gəlmək olur ki, əgər Eduard Qriqoryan hərbiçilər tərəfindən həbsə alınmasaydı, təqsiri Sumqayıt sakinlərinin üzərinə atacaqdılar. Lakin bu erməni millətçilərinə nəşib olmadı.

Sumqayıt hadisələri də başvermə xüsusiyyətinə görə böyük bir terrorun başlanğıcı oldu. Məhz bu saxta “genosid”dən sonra minlərlə azərbaycanlı qətlə yetirildi. Azərbaycanın 20 faizi işğal edildi.

Yalnız 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə qayıdan Ümummilli Lider Heydər Əliyev mənfur erməni məkrinin, neçə-neçə terror aktının qarşısını aldı.

Bu gün ermənilər əməllərinə görə ifşa olunur. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Münxen Təhlükəsizlik Konfransında Ermənistanın baş nazirinə verdiyi tutarlı cavabı da buna sübutdur.

Akif ƏLİYEV,
“Azərbaycan”